

Türk Anayasa Hukukunda Parlamento (Meclis) Kararlarının Yargısal Denetimi Sorunu

Yrd. Doç. Dr. Erdal Abdulkakimoğulları*

1. Giriş

Parlamento sözcüğü, Fransızca'da konuşmak anlamına gelen "parler" fiilinden kaynaklanmış ve zamanla konuşulan yeri anlatmak üzere kullanılmaya başlanmıştır. Dilimize sözcüğün İtalyanca'sından geçmiştir.¹ Ülkemizde ise Anayasalarımızda bu kavramın yerine Meclis veya Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) kullanıldığını görmekteyiz. Temsili demokrasilerde, özellikle de parlamenter rejimlerde parlamento; yasama yetkisini kullanan ve hükümeti denetleyen organdır. Geniş anlamda parlamento, değişik adlarla anılsa bile bütün temsili rejimlerde var olan ve genel seçimler sonucunda oluşan yasama organını ifade eder. Bu bağlamda, örneğin ABD Kongresi ya da Rusya'daki Halk Temsilcileri Kongresi parlamento kavramına giren yasama organlarıdır. Dar anlamda ise bu kurum daha çok yasama-yürütme ayrılığına ve dengesine dayalı parlamenter rejimlerdeki yasama organını ifade eder. Günümüzde parlamento kavramı ve terimi, uluslararası ve ulus üstü toplulukların merkezi ve temsili karar organları için de kullanılmaktadır.²

Parlamentolar belli toplumsal, ekonomik ve siyasal ihtiyaçlara karşılık olarak ortaya çıkmış olup ve o yönde işlev gören birer siyasal kurum ya da üründürler. İdeal olarak bir parlamento, siyasal sistemin bütünlüğünü oluşturmada,

* Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, İİBF Öğretim Üyesi
E-posta: erdalabdulkakim@hotmail.com

1 Erdoğan Teziç, (1980), Türk parlamento Hukukunun Kaynakları ve İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları, İstanbul, 1980, s. 11.

2 Ana Britannica, Ana Yayıncılık, İstanbul 2000, S. 17, s. 443.

rejim politikaları için halkın desteğini harekete geçirmede ve rejimi meşrulaştırmada, önemli bir rol oynar. Vatandaş, bu kurumlar vasıtasıyla karar verme sürecine katıldığını ve ortak olduğunu hisseder. Haliyle temsil yoluyla, toplumdaki bütün unsurların siyasal süreç içerisine katılımı ve işbirliği içerisinde olması suretiyle siyasal rejimin meşruluğunu sağlayacaktır.³

Parlamentoların en başta gelen yetkisi hiç kuşkusuz yasama yetkisidir. Yani genel, nesnel, emredici hukuk kuralları koyarlar. Parlamentolar, hukuk kuralı koyan işlemleri içinde en önemlisini, kanunları yaparak yerine getirirler.⁴ Parlamentonun kanun yapma gücüne sahip olması, onun, anayasaların emri altında olduğunu gösterir. Dolayısıyla, parlamentolarla ilgili olarak en açık bilinen şey, toplumlarda kanunun geçtiği yer olarak bilinmesidir. Kanunlar ise toplumların amaçlarına ulaşmada en önemli vasıtalarlardır.⁵

Ancak, parlamentolar sadece kanun yapan organlar değildir. Parlamentoların kanun yapmaktan başka karar vermek tekelinin kendisine ait olduğu faaliyetleri de vardır.⁶ Bunlar, meclisin kendi işlerini ve yürütme organı ile ilişkilerini düzenleyen işlemlerdir.⁷ Meclis kendi iç işlerini Anayasanın koyduğu esaslara uygun olarak İçtüzük adı verilen bir kararla düzenler. Bunun dışında Anayasada da yer alan; savaş hali ilanı, silahlı kuvvetlerin kullanılmasına izin verme, Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi kararı, Yüce Divan'a sevk, olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilanı kararlarının onaylanması, değiştirilmesi, kaldırılması, uzatılması, kalkınma planının onaylanması, Cumhurbaşkanının seçimi, TBMM seçimlerinin yenilenmesi veya geri bırakılması, Meclis Başkanı ve Divan üyeleri seçimi, meclisin tatile girme kararı, milletvekillerinin dokunulmazlığının kaldırılması veya üyeliğin düşmesi, güvenoyu ve güvensizlik, meclisin denetimine ilişkin işlemler de birer parlamento kararıdır. Tatile girme ve güven oyu verme gibi meclisin hükümetle ilişkisini düzenleyen kararlar kişileri doğrudan etkiler nitelikte değildir. Yine, kalkınma planı ve sıkıyönetim ilanının onaylanması kararları da yürütme işlemi ile yasama işlemi karması hukuki işlemler olarak kabul edilmekte ve bu işlemlere karşı yargı denetimi yolu kapalıdır.⁸ Anayasamız parlamento kararlarını Anayasa Mahkemesi'nin denetimine üç istisna dışında

³ Şenol Durgun, *Batı Demokrasilerinde ve Türkiye'de Parlamenter Yapılar ve Parlamenterlerin Temsil Gücü*, Alter Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2005, s. 19-23.

⁴ Server Tanilli, *Devlet ve Demokrasi, Anayasa Hukukuna Giriş*, 8. Baskı, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1996, s. 299.

⁵ Şenol Durgun, a.g.e., s. 23.

⁶ Server Tanilli, a.g.e., s. 299.

⁷ Teziç, *parlamento kararlarının çok değişik konuları içermeleri nedeniyle, konularına göre, meclisin içe dönük ve dışa dönük kararları ayırımı yapmaktadır*. Bkz. Erdoğan Teziç, (1988), "Parlamento Kararı ve Kanun", *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 5. 1988, s. 123.

⁸ Yıldızhan Yayla, *Anayasa Hukuku Ders Notları*, MÜHF Yayını, İstanbul, 1985, s. 160-161.

tabi tutmamıştır. Bu istisnalar Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü, dokunulmazlığın kaldırılması kararı ve milletvekilliğinin düşmesi kararıdır. Bu üç tür parlamento kararının Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenebileceği Anayasanın 85 ve 148. maddelerinde düzenlenmiştir.⁹

Anayasada, yukarıda da sayılan diğer parlamento kararlarının denetlenebileceğine ilişkin bir hüküm yoktur. Dolayısıyla, yukarıda belirtilen üç karar dışında parlamento kararları Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenemez. Ancak, Anayasa Mahkemesi bu denetim yasağını, parlamento kararlarını “içtüzük düzenlemesi niteliğinde” görerek aşmaktadır. Gerçekten de uygulamada Anayasa Mahkemesi sadece İçtüzük veya İçtüzük değişikliği ismini taşıyan işlemleri değil, kendisinin İçtüzük düzenlemesi niteliğinde gördüğü diğer parlamento kararlarını da denetlemektedir.¹⁰ Dolayısıyla parlamento kararlarının Anayasa sistemi içinde tabi olacakları hukuki rejim oldukça önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹ Bilindiği üzere yasama organı işlemlerini kanun ve kararlar olmak üzere iki şekilde gerçekleştirmektedir. Kanunlar Anayasa yargısının denetimine tabidirler. Kararların ise Meclis İçtüzüğü, yasama dokunulmazlığının kaldırılması ve milletvekilliğinin düşmesi işlemleri dışında kalanlarının tabi olacakları sistem tam açıklığa kavuşturulamamıştır. İşte, bu çalışmada başta Anayasa’dan ve Anayasa Mahkemesi’nin değişik dönemlerde bu konu ile ilgili vermiş olduğu kararlardan hareketle yukarıda belirtilen parlamento kararlarının yargısal denetimiyle ilgili sorununa çözüm aranacaktır. Ayrıca, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi ülkemizde Anayasalarımızda parlamento kavramı geçmemektedir. Bu kavramın yerine Meclis veya Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin kullanıldığını görmekteyiz. Biz çalışmamızda Meclis Kararı yada Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararı yerine daha yaygın olarak tercih edilen parlamento kararı kavramını kullanmayı yeğledik.

2. Genel Olarak Yasama İşlemi (Fonksiyonu)

Yasama işlemi, en geniş anlamda yasama organının belli bir sonuç doğurmaya yönelik irade açıklamalarıdır. Ancak, yasama organının gerek özel hukuk gerekse kamu hukuku alanında da bir takım işlemler yapabileceği dikkate alındığında bu tanımın çok daha kapsamlı olduğu görülecektir. Dolayısıyla, daha dar ve işlemi yapan ya da işlemin kaynağı olan organın, yasama organı olduğuna vurgu

⁹ Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2000, s. 384.

¹⁰ Kemal Gözler, a.g.e., s. 394.; Ergun Özbudun, (2004), *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2004, s. 217.; Erdoğan Teziç, (1988), s. 129.

¹¹ Teziç, Erdoğan, 1961 Anayasasına Göre kanun Kavramı, İstanbul, 1972, s. 11.

yapan bir ifade ile yasama organının yasama görev ve yetkileriyle yaptığı belli bir hukuki sonuç doğurmaya yönelik irade açıklamaları olarak tanımlanabilir.¹²

3. Yasama İşlemlerinin Türleri

Yasama işlemleri kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır. Yani yasama organı belli bir hukuki sonuç doğurmaya yönelik iradesini iki değişik biçimde açıklamaktadır Bunlar; Kanun ve Parlamento Kararıdır.¹³

3.1. Kanun

Kanun kavramı, şekli ve organik anlamda kanun ve maddi anlamda kanun olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. Şekli anlamda kanun, onu yapan organa göre nitelendirilmek suretiyle, Anayasada belirtilen usul ve biçimde kabul edilerek yürürlüğe konulan yazılı hukuk kurallarını ifade etmektedir. Maddi anlamda kanun ise geniş ve dar anlamda yorumlanmaktadır. Geniş anlamda kanun, bütün hukuk kurallarını ifade eder. Dar anlamda maddi kanun ise, yasama organı tarafında, belli usullere göre uyularak çıkarılan ve yürürlüğe girmesinden itibaren toplum için uyulması zorunlu olan genel, soyut ve sürekli kuralları içeren işlemdir.¹⁴

1982 Anayasasının 87. maddesine göre “kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak” Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin görev ve yetkisindedir. Anayasa “kanun koymak” tan bahsetmekte, kanunların nasıl yapılacağını ve yayımlanacağını belirtmekte, ama “kanun” kavramını tanımlamamaktadır. Anayasa koyucunun, kanun deyiminden maddi manada kanunu mu, yoksa şekli manada kanunu mu kastettiği konusunda bir açıklık yoktur.¹⁵ Ancak, yukarıdaki tanımlardan

¹² Kemal Gözler, a.g.e., s. 371-372; İba/Araç ise, hukuki açıdan yasama işlemi niteliği taşıdığı noktasında kuşkuyla yer vermeyen bilgiye sunma işlemlerinin; Anayasanın 84/2. Maddesi uyarınca milletvekilliği sıfatının kesin hüküm giyme veya kısıtlanma sebebiyle düşmesi ve konuyla ilgili kesinleşmiş yargı kararının Genel Kurulun bilgisine sunulması ve benzer bir biçimde bazı komisyon raporlarına ilişkin yürütülen işlemlerin tamamlanmasının da Genel Kurulun bilgisine sunulması örneklerinde olduğu gibi, uygulamada da yasama işlemlerinin, TBMM tarafından yapılan tüm hukuki işlemlerin bir üst başlığı olarak kullanıldığı görüşündedirler. Bkz. İba Şeref/ Araç İbrahim, “Türkiye’de Yasa Önerisi Hazırlama ve Norm Koyma Tekniği ve Yasamacı Mesleğinin Nitelikleri Üzerine”, A.Ü.S.B.F. Dergisi, 2003, 58/3, s. 40.

¹³ Bülent Tanör / Necmi Yüzbaşıoğlu, yasama işlemlerini Anayasa değişikliği, kanun ve Meclis kararları olarak üç grupta toplamışlardır. Bkz. Bülent Tanör / Necmi Yüzbaşıoğlu 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, Yapı Kredi Yayını, İstanbul, 2002, s. 279; İba / Bozkurt ise kanun ve karar olmak üzere sadece iki tür yasama işleminin olduğunu söylemenin doğru olamayacağı görüşündedirler. Bkz. İba, Şeref / Bozkurt, Rauf, 100 Soruda Parlamento Türk Parlamento Hukukuna Giriş, Nobel Yayınevi, 2. Baskı Ankara, 2004, s. 46.

¹⁴ Yavuz Atar, Türk Anayasa Hukuku, Mimoza Yayınları, 4. Baskı, Konya, 2007, s. 170.

¹⁵ Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2004, s. 187.

yola çıkarak, şekli ve organik kriterlere göre kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclis tarafından, Anayasada öngörülen kanun yapma yöntemlerine uyularak kanun adı altında yapılan ve cumhurbaşkanı tarafından yayımlanan işlemler olarak tanımlayabiliriz.¹⁶

Kanun da parlamento kararı gibi bir yasama işlemidir. Bir yasama işlemi olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin iradesinin ürünüdür. Kanunlar da, parlamento kararları gibi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından kabul edildiklerine göre, kanunları parlamento kararlarından organik kriterlere göre ayıramayız. Yukarda hangi yasama işlemlerinin parlamento kararı olduğunu belirtmiştik. Ancak aynı şeyi kanun için yapamayız. Maddi mahiyetinden, yani içeriğinden hareketle kanun tanımlanamaz. Çünkü her konu, kanun konusu olmaya elverişlidir. Sınırlı sayıda kanun konusu yoktur. Keza, kanunların düzenlediği konular herhangi bir şekilde gruplandırmaya tabi de tutulamaz.¹⁷

Anayasalarımızda, gerek 1961 Anayasası gerekse 1982 Anayasasında yasama yetkisinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait olduğu ve bu yetkinin devredilemeyeceği açıkça belirtilmiş, ancak yasama yetkisinin ne olduğunu tanımlamamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, yetkilerini ya kanun veya karar biçiminde işlemlerle kullanacağına göre, yasama yetkisini, "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kanun yapma ve parlamento kararları alma yetkisi" olarak tanımlayabiliriz.¹⁸

Anayasa Mahkemesi ise, 1961 Anayasası döneminde olduğu gibi 1982 Anayasası döneminde de kanunu, esas itibarıyla kural-işlem niteliğinde gören maddi kanun anlayışını devam ettirmiştir. Mesela Mahkeme'nin bir kararında şöyle denilmektedir:

Yasalar ya da yasalarla eşdeğerdeki pozitif hukuk metinleri nesnel, soyut, genel ve sürekli nitelikteki hukuk Kurallarını içeren, etkileri yönünden de objektif hukuk alanında yeni bir durum yaratan ya da var olan bir durumu düzenleyen veya ortadan kaldıran kural-işlemler bölümüne girerler.¹⁹

Özbudun, Anayasa Mahkemesi'nin maddi kanun anlayışının pratik öneminin, TBMM'nin kanun değil karar adı altında yaptığı işlemlerin maddi içerikleri bakımından kanun sayılıp sayılmayacağı, dolayısıyla Mahkeme'nin anayasaya uygunluk denetiminin kapsamına girip girmeyeceğinin belirlenmesi açısından

¹⁶ Yavuz Atar, s. 171. Gözler ise farklı bir yaklaşımla kanunu olumsuz bir şekilde; Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin parlamento kararı dışındaki bütün işlemleri olarak tanımlamaktadır. Bkz. Kemal Gözler, a.g.e., s. 377.

¹⁷ Kemal Gözler, a.g.e., s. 376.

¹⁸ Ergun Özbudun, (2004), s. 187.

¹⁹ E. 1990/31, K. 1990/24, k.t. 24.09.1990, AMKD, S. 26, s. 403.

ortaya çıktığını belirtmektedir.²⁰ Anayasa Mahkemesi, bir hukuki işlemin onu yapan organ tarafından nitelendiriliş şekli ile kendisini bağlı saymamakta, işlemin niteliğini bizzat inceleyerek eğer o işlem, denetime tabi işlemlerle aynı nitelik ve etkinlikte ise, onun Anayasaya uygunluğunu denetleme yetkisini kendisinde görmektedir. Dolayısıyla eğer TBMM'nin karar adı altında yaptığı bir işlem, hukuki niteliği bakımından bir kural-işlem ise, kanun niteliğinde sayılarak Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenebilmektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin maddi kanun anlayışına ağırlık veren kararlarına karşılık, 1961 Anayasası döneminde Türk doktrini, genellikle şekli kanun anlayışını benimsemiştir. Pozitif anayasa hukukumuzda kanunun, genel, objektif, kişilik-dışı ve geleceği düzenleyici bir işlem olması gerektiğini belirten hiçbir kural yoktur. Dolayısıyla bir kanun, pekala, bireysel ve sübjektif bir işlem de olabilir. Kanunla idari işlemi birbirinden ayıran, bunların maddi mahiyetleri değil, aralarındaki hiyerarşi farkıdır. Türk hukukunda kanun, ancak şekli ve organik kritere göre tanımlanabilir. Şu halde kanun, yasama organı tarafından kanun adı altında ve belirli yasama usullerine uyularak yapılan her türlü işlemidir.²¹ Şüphesiz, şekli kanun anlayışının kabulü, istisnasız her türlü işlemin kanun biçiminde yapılabileceği anlamına gelmez.²² Bu noktada yasama yetkisinin genelliği kavramını, kanunların genelliği ile karıştırmamak gerekir. Bizim hukukumuzda yasama yetkisinin genelliği, kanunla düzenleme alanının konu itibarıyla sınırlandırılmamış olduğunu, Anayasaya aykırı olmamak şartıyla her konunun kanunla düzenlenebileceğini ifade eder.²³ Yasama yetkisinin genelliği, aynı zamanda, yasama organının bir konuyu dilediği ölçüde ayrıntılı olarak düzenleyebileceği anlamına da gelir. Yasama organı, dilediği takdirde, bir konuyu en ince ayrıntılarına kadar düzenleyebilir ve yürütme organına sadece bağlı yetkiler vererek, bir idari düzenleme alanına yer bırakmayabilir.

Yasama organı kanun yaparken daha önce var olan bir hukuk kuralına dayanmak zorunda değildir. Yani, yasama organı bir konuyu doğrudan doğruya, yani araya herhangi başka bir işlem girmeksizin düzenleyebilir ki buna da yasama yetkisinin asliliği ilkesi denir.²⁴ Türkiye'de yasama ve yürütme fonksiyonları arasındaki en önemli fark da burada görülür. Yürütme organı, yukarıda değinilen istisnalarla, doğrudan doğruya hukuki işlemler yapmak yetkisine sahip değildir. Yürütme organının işlemleri, ister sübjektif ister düzenleyici işlemler olsun, daima o alanı önceden düzenlemiş olan bir kanuna dayanmak zorundadır. Bu

²⁰ Ergun Özbudun, (2004), s. 189.

²¹ Yavuz Atar, a.g.e., s. 171.

²² Ergun Özbudun, (2004), s. 201.

²³ Ergun Özbudun, (2004), s. 191.

²⁴ Ergun Özbudun, (2004), s. 191.

anlamda yürütme organının işlemleri, kanunu izleyen, kanundan kaynaklanan işlemlerdir. Diğer bir deyimle kanun, anayasa karşısında değil, ancak (kural-içi) olmak zorundadır. Sadece yasama organı, bir konuyu ilkel, yani özerk ve serbest olarak düzenleyebilir.²⁵

Kanun da, parlamento kararı gibi bir yasama işlemidir. Bir yasama işlemi olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin iradesinin ürünüdür. Genel olarak yasama işlemi idari işleminden ve yargı işleminden nasıl ayrılıyorsa, kanun da idari işlem ve yargı işleminden öyle ayrılır. Buradaki asıl problem, kanunu idari işleminden ayırmak değil, kanunu, kendisi gibi bir yasama işlemi olan parlamento kararlarından ayırmaktır.²⁶

3.2. Parlamento Kararları

Parlamento kararlarının konuları ve nitelikleri bakımından çeşitliliği, karmaşıklığı, bunların ortak bir tanımını ve ayırımını yapmayı güçleştirmektedir.²⁷ Doktrinde genel kabul gören görüş ise Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kanun dışındaki bütün işlemleri olarak ifade edilen şekli ve genel tanımıdır.²⁸

Parlamento kararları da kanunlar gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından kabul edilirler. Yine bir parlamento faaliyeti olan TBMM Başkanlığı Kararları veya Başkanlık Divanı kararları ve Komisyon kararları ise birer parlamento kararı olarak nitelendirilemez.²⁹ Dolayısıyla bu iki tür hukuki işlemin birbirinden dikkatlice ayırt edilmesi gerekir. Zaten bunların nitelikleri Meclis İçtüzüğü'nde belirtilmiştir.

Öncelikle kanunlar Resmi Gazete'de "kanun", parlamento kararları ise "TBMM Kararı" başlığı altında yayımlanırlar. O halde yayımlandıktan sonra, bu işlemleri, kural olarak, Resmi Gazete'deki isimlerine bakarak ayırabiliriz. Parlamento kararları yayımlanmak üzere cumhurbaşkanına sunulmazlar. Dolayısıyla, cumhurbaşkanı bunları bir kez daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne geri gönderemez. Parlamento kararları, doğrudan

²⁵ Ergun Özbudun, (2004), s.191.

²⁶ Kemal Gözler, a.g.e., s. 375.

²⁷ Erdoğan Teziç, (1972), s. 11; Bülent Tanör / Necmi Yüzbaşıoğlu, a.g.e., s. 297.

²⁸ Erdoğan Teziç, (1972), s. 11; Ergun Özbudun, (2004), s. 215; Yavuz Atar, a.g.e., s. 178. Tanör/Yüzbaşıoğlu, Meclis kararlarını TBMM'nin özerk yetkisin dayanarak kendisinin oluşturduğu ve meclis başkanı aracılığıyla Resmi Gazetede yayımlanıp yürürlüğe giren işlemleri olarak tanımlamıştır. Bkz. Bülent/Necmi Yüzbaşıoğlu, a.g.e., s. 297.

²⁹ Başkanlık divanının aldığı bir takım kararlar TBMM'nin işleyişi ile doğrudan ilgili olabilmektedir. Bu kurallar içtüzük kuralı olmamalarına rağmen Anayasa Mahkemesi tarafından iç tüzük niteliğinde görülerek denetlenebilmektedir. Bkz. Fahri Bakırcı, TBMM'nin Çalışma Yöntemi, İmge Kitabevi, Ankara, 2000, s. 27.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı tarafından Resmi Gazete'de TBMM Kararı başlığı altında yayımlanır.³⁰

Kanunlar ile parlamento kararları yargısal denetimleri açısından karşılaştırıldığında; Kanunların Anayasa Mahkemesi'nin denetimine tabi olduğu, parlamento kararlarının ise kural olarak yargısal denetime tabi olmadığı görülecektir.³¹

Ancak yukarıdaki farklar, kabul edilmiş ve yayımlanmış kanunlar ve parlamento kararları için geçerlidir.³² Bilindiği gibi, yasama meclislerinin hukuki işlemleri, kanunlar ve parlamento kararları olmak üzere ikiye ayrılır. Bu iki tür işlemi ayırt etmeye çalışan yazarlar, genellikle, kanunun iki meclisin iradesinin ürünü olmasına karşılık, kararın tek bir meclisin iradesinden kaynaklandığına dikkati çekmektedirler. Ancak bu kriterin, tek meclisli bir sistemde kanunla parlamento kararını ayırt edemeyeceği açıktır.³³

Gözler'in de ifade ettiği gibi kanun, yasama organının düzenleyici işlemi, parlamento kararı ise bireysel işlemi olarak nitelendirilebilir. Ancak istisnai olarak, bir düzenleyici işlem olan içtüzük bir kanun olarak nitelendirilemez. Çünkü içtüzükler parlamento kararı niteliğindedir. Bu da onun doğrudan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin iç yapısına ve çalışma düzenine ilişkin olmasından ve bu alanlarda Meclis'in yöntemsel bağımsızlığından kaynaklanmaktadır.³⁴

Parlamento kararları ile kanunlar bu şekilde kesin olarak ayrılamadığına göre, konuları itibarıyla tek tek belirlemek gerekir. Ancak, parlamento kararlarının konu yönünden çok çeşitli oluşları, bunların tam bir ayrımının yapılmasını da güçleştirmektedir.³⁵ Bu güçlüğü rağmen parlamento kararları genel olarak beş grup altında toplanabilir.³⁶

Birinci grup parlamento kararlarını yasama organının iç örgütlenmesi ve çalışma düzeni ile ilgili kararlar oluşturur.³⁷ Bunlar parlamento kararlarının önemli bir bölümünü oluşturur. Bu kararlardan bazıları doğrudan Anayasa tarafından öngörülmüşken bazıları da İctüzük tarafından öngörülmüştür. Mesela Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kendi İctüzüğü'nü yapması ve değiştirmesi

³⁰ Kemal Gözler, a.g.e., s. 375.

³¹ Kemal Gözler, a.g.e., s. 376.

³² Kemal Gözler, a.g.e., s. 376.

³³ Ergun Özbudun, (2004), s. 216.; Erdoğan Teziç, (1988), s. 121-122.

³⁴ Kemal Gözler, a.g.e., s. 376.

³⁵ Ergun Özbudun, (2004), s. 216.

³⁶ Yavuz Atar, a.g.e., s. 178-180; Gözler bu ayrımı 3 başlık altında vermektedir. Bkz. Kemal Gözler, a.g.e., s. 377.

³⁷ Ergun Özbudun, (2004), s. 216.

(AY.m.95), kendi Başkanını ve Başkanlık Divanını seçmesi (AY.m.94), Yasama dokunulmazlığının kaldırılması ve milletvekili üyeliğinin düşmesine ilişkin kararlar (AY.m.83-84.), TBMM seçimlerinin yenilenmesi kararı (AY.m.77/2), TBMM'nin tatile girmesine ilişkin karar (AY.m.93/2), kapalı oturum yapılmasına ve bu oturumdaki görüşmelerin yayınlanmaması ile ilgili kararlar (AY.m.97/2), bir milletvekilinin altı ayı geçmemek üzere Bakanlar Kurulu tarafından verilecek geçici bir görevi kabul etmesine ilişkin kararlar (AY.m.82/2), TBMM komisyonlarına üye seçilmesi kararı (İçtüzük.m.20) ve Mecliste açık ve gizli oylama yapılmasına ilişkin kararlar (İçtüzük.m.143-147) sayılabilir. Meclisin yetkisi bu saydığımız kararlarla sınırlı değildir, benzer nitelikli başka kararlar da olabilir.

İkinci grup parlamento kararları ise parlamentter sistemin işleyişinden kaynaklanan ve yasama organının yürütme organı ile ilişkilerini ilgilendiren kararlardır.³⁸ Meclis'in cumhurbaşkanını seçmesi ve vatana ihanetle suçlandırılmasıyla ilgili karar (AY. m.102-105), Bakanlar Kurulunun göreve başlaması sırasında verilen güvenoyu kararı (AY. m.110), Bakanlar Kurulu veya bir bakan hakkında verilen güven veya güvensizlik kararı (AY. m.99-111), Başbakan veya bakanlar hakkında Meclis soruşturması açılması ve Yüce Divan'a sevk kararı (AY. m. 100), gensorunun gündeme alınıp alınmamasına ilişkin karar (AY. m.99), genel görüşme ve Meclis araştırması açılması kararları (AY. m.98) bunlar arasındadır. Hatta parlamentter rejimin mekanizması içinde, yasama meclislerinin bu tür kararlar almaları doğal ve zorunlu olarak görülmektedir.³⁹

Yürütme organının bazı işlemlerinin yasama organınca onaylanması işlemleri üçüncü grup parlamento kararlarını oluşturur.⁴⁰ Olağanüstü hal veya sıkıyönetim ilan edilmesi kararlarının onaylanması kararı (AY. m.121/2), olağanüstü hal veya sıkıyönetim süresinin uzatılması kararı (AY. m.122/1-4), ve kalkınma planlarının onaylanması kararı (AY. m.166) bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bunlar maddi açıdan parlamento kararlarının tipik özelliklerini taşımamaktadır. Teziç, dışa dönük sonuçları itibariyle bu kararların dolaylı da olsa kişi hakları ile çok yakından ilgili olduğunu ve dolayısıyla bu tür işlemlerin kanunla yapılmasının ve Anayasa yargısının denetimine açılması gerektiğini belirtmektedir.⁴¹

Dördüncü grup parlamento kararlarını ise yasama organın yüksek yargı organlarına ve bir takım bağımsız idari kurullara üye seçmesine ilişkin kararlar

³⁸ Özbudun, Ergun, "Parlamento Kararları ve Yasama Meclislerinin İçtüzükleri", AÜHF, Cilt 36, 1979, s. 6; Kemal Gözler, a.g.e., s. 378 ; Bülent Tanör /Necmi Yüzbaşıoğlu, a.g.e., s. 298.

³⁹ Ergun Özbudun, (1979), s. 6.

⁴⁰ Kemal Gözler, a.g.e., s. 377; Bülent Tanör / Necmi Yüzbaşıoğlu, a.g.e., s. 298-299.

⁴¹ Erdoğan Teziç, Anayasa Hukuku, (2005), Beta Basım Yayın, İstanbul, 2005, s.62.

oluşturmaktadır.⁴² 1961 Anayasasında Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Yüksek Hakimler Kurulu'na ve Anayasa Mahkemesi'ne üye seçebilmekteydi (1961 Anayasası m.143-145). 1982 Anayasasının ilk düzenlenmiş halinde ise meclise böyle bir görev verilmemiştir. Ancak, Anayasa'da 2005 yılında yapılan değişiklikle Radyo televizyon Üst Kurulu üyelerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilmesi düzenlenmiştir (AY. m.133). Buna ek olarak Gözler, Anayasa'nın 87. maddesinde düzenlenen, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin "mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek" yetkisini kanun ile değil, parlamento kararı ile kullanması gerektiğini ifade etmektedir.⁴³

İstisnai nitelikte olan ve sadece Anayasa'da öngörülmüş olan Yasama organının yürütme işlemi niteliğindeki kararları beşinci grup parlamento kararlarını oluşturur.⁴⁴ Bunlar, savaş ilanı kararı (AY. m.92/1) ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesi veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verilmesi kararları (AY. m.92/2) dır. Anayasa'da bu yetkiler doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verilmiştir. Meclis bu yetkilerini bir kanun ile değil, bir parlamento kararı ile kullanabilir.⁴⁵

Yasama organı kendi iç çalışmalarıyla ilgili bir alanda yapacağı düzenlemeleri kanunla düzenleyemez. Aksi takdirde yasama yetkisinin devri sorunu söz konusu olacaktır. Yine, TBMM'nin kendi çalışmalarını ilgilendiren bütün işlemleri kanunla değil parlamento kararı şeklinde yapması gerekir.⁴⁶ Yani, parlamento kararı ile vatandaşlar için uyulması zorunlu hukuk kuralları konulamaz. Vatandaşların temel hak ve özgürlükleri parlamento kararı ile düzenlenemez. Aksi takdirde bu durum temel hak ve özgürlüklerin ancak kanunla sınırlanabileceğini öngören Anayasanın 13. maddesine aykırılık teşkil eder.⁴⁷

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi parlamento kararı ile düzenlenmesi gereken bir işlemin kanun şeklinde düzenlenmemesi gerekir. Ancak Anayasa Mahkemesi, Meclis'in 17.10.1987 tarih ve 3404 sayılı Kanun'la seçimlerin yenilenmesine

⁴² Yavuz Atar, a.g.e., s. 179; Kemal Gözler, a.g.e., s. 379.

⁴³ Kemal Gözler, a.g.e., s. 376-377.

⁴⁴ Yavuz Atar, a.g.e., s. 180; Kemal Gözler, a.g.e., s. 380.

⁴⁵ Anayasa Mahkemesi, Körfez krizi sebebiyle Türk silahlı kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına Anayasanın 92. maddesi uyarınca izin verilmesine dair 107 ve 108 sayılı TBMM kararlarının iptali istemini reddederken, şu gerekçeye dayanmıştır. "TBMM'nin 107 ve 108 sayılı kararlarının içerdikleri öğelerin özel, somut, geçici ve subjektif özellikleri bakımından ortaya koydukları hukuksal yapıyı, birer kural-işlem olarak kabule olanak yoktur. Bu kararlar, özel işlem yanı ağır basan, TBMM'nin irade açıklaması biçimindeki özel kurallardır". Ayrıntılı karar için Bkz. E. 1990/31, K. 1990/24, k.t. 24. 9.1990, AMKD, S. 26, s. 391-407.

⁴⁶ Ergun Özbudun, (2004), s. 219; Fahri Bakırcı, a.g.e., s. 25.

⁴⁷ Ergun Özbudun, (1979), s. 8.

karar vermesi üzerine bu işlemin iptali için açılan davada iptal istemini reddetmiştir. Mahkeme seçimlerin yenilenmesi konusundaki işlemin parlamento kararı ile değil, kanun ile de yapılabileceğine karar vermiştir. Dolayısıyla, TBMM'nin normal olarak parlamento kararı şeklinde düzenlemesi gereken bir işlemi kanun şeklinde yapmasını Anayasa'ya aykırı görmemiştir. Mahkeme, yasama yetkisinin genelliği ilkesine dayanarak vermiş olduğu kararının içeriğinde; “kanun koyucu, Anayasaya uygun olmak koşuluyla kanunla her alanda her çeşit düzenlemeyi yapabilir. Yasamanın düzenleme alanı sınırsızdır. Yasama organı, Anayasa'nın kararlar düzenleneceğini öngördüğü konularda dahi kanunla düzenlemeler yapabilir. Buna Anayasa açısından engel yoktur. Karar konusunun kanunla düzenlenmesi Anayasa'ya aykırılık veya yasamanın o konuda yetkisizliği sonucunu doğurmaz” tespitinde bulunmuştur.⁴⁸

Mahkeme'nin, bu konudaki gerekçesi yerinde değildir. Zira böyle bir konuda yetkili olan yürütme veya yargı organı değil, yasama organıdır. Burada tartışılan şey, yasama organının yetkili olup olmadığı değil, yasama organının bu yetkisini hangi biçimde kullanacağıdır. Dolayısıyla, anayasada parlamento kararı ile düzenlenmesi öngörülen konuların, kanunla düzenlenmesi, o kanunun anayasaya aykırı olması sonucunu doğurur. Tanör/Üzbaşıoğlu'na göre, Anayasa Mahkemesi'nin denetimi noktasından bakıldığında kararlar düzenlenmesi gereken bir konunun kanunla düzenlenmesi ilk bakışta daha güvenceli ve makul görünebilir. Ancak burada Meclis, kendisine ait özerk bir yetkisine yürütme organını da katmak suretiyle yetki paylaşımına gitmekte ve yapacağı işlemi yetki unsuru açısından sakatlamaktadır.⁴⁹

Aynı şekilde, içtüzük ile kanun niteliğinde düzenleme yapılamaz. Yapılırsa bu Anayasa'ya aykırı olur. İchtüzükler Anayasa Mahkemesi'nin denetimine tabi olduğundan böyle bir içtüzük iptal edilir. Tam tersi düşünüldüğünde, yani yasama yetkisinin genel bir yetki olduğu ve konu itibarıyla sınırlandırılmadığı düşünüldüğünde kanunla içtüzük alanına giren bir konu düzenlenebilir.⁵⁰ Ancak, bu durum Anayasa'nın 95/1 maddesinde öngörülen “Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarını kendi yapacağı bir içtüzük ile düzenler” hükmüne aykırılık teşkil ettiğinden Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilebilir.

⁴⁸ E. 1987/23, K. 1987/27, k.t. 09.10.1987, AMKD, S. 23, s. 387. Mahkeme, 20. Dönem Milletvekili erken genel seçimleriyle ilgili kararında da benzer gerekçelere dayanmıştır. Bkz. E. 1995/54, K. 1995/59, k.t. 18.11.1995, AMKD, S. 31/2, s. 860-862.

⁴⁹ Bülent Tanör / Necmi Üzbaşıoğlu, a.g.e., s. 300.

⁵⁰ Karşı görüş için bkz., Erdoğan Teziç, (1980), s. 25-26.

4. Parlamento Kararlarının Yargısal Denetimi

Yukarıda beş grup altında toplanan parlamento kararları yargısal denetime tabi olup olamamaları açısından değerlendirildiğinde öncelikle iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan ilki denetlenebilecekleri Anayasa’da açıkça belirtilen; Meclis İçtüzüğü ve Anayasanın 83 ve 84. maddelerinde düzenlenen yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ve üyeliğin düşürülmesine ilişkin yargısal nitelikli parlamento kararlarıdır. Bu üç tür parlamento kararının Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenebileceği Anayasa’nın 85 ve 148. maddelerinde açıkça belirtilmiştir. Anayasamızın 85. maddesine göre, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düşürülmesine Meclis tarafından karar verilmesi hallerinde, karar tarihinden başlayarak bir hafta içinde, ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden herhangi biri, bu kararın, Anayasa veya İçtüzük hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesi’ne başvurulabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini on beş gün içinde karara bağlar.

Yine, Anayasamızın 148. maddesinin ilk fıkrasına göre,

“Anayasa Mahkemesi ... Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler”.

Yukarıda gördüğümüz gibi, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü hukuki niteliği itibarıyla bir parlamento kararı olmasına rağmen, 1982 Anayasası, bu parlamento kararının taşıdığı önem dolayısıyla onu Anayasa Mahkemesi’nin denetimine tabi tutmuştur.

Meclis’in çalışmalarını düzenleyen bir parlamento kararı türü olan İçtüzük Anayasa Hukukunun yürürlük kaynakları arasındadır.⁵¹ Bunlar parlamentoların iç işleyişlerini düzenleyen ve bu iç işleyişe dolaylı katkıda bulunan kuralları içeren metinlerdir.⁵² İçtüzük iktidar-muhalefet ilişkilerini etkilediği gibi, Meclis iradesinin gerçeğe uygun yansımaları konusunda da belirleyici rol oynar. Bu niteliği nedeniyle en önemli Anayasa metinlerinden biri olarak değerlendirilmiş ve bir tür “sessiz Anayasa” olarak nitelendirilmiştir.⁵³ Denetiminin Anayasa tarafından Anayasa Mahkemesi’ne verilmiş oluşu da, onun büyük siyasal öneminin göstergesidir.⁵⁴ İçtüzüklerin taşıdıkları büyük siyasal önem nedeniyle, Anayasa onları Anayasaya uygunluk denetimi bakımından kanunlarla aynı kurallara tabi

⁵¹ Erdoğan Teziç, (2005), s. 60; Fahri Bakırcı, a.g.e., s. 22.

⁵² Fahri Bakırcı, a.g.e., s. 23.

⁵³ Erdoğan Teziç, (2005), s. 60; Tunaya, Tarık Zafer, Siyasal Müesseseler ve Anayasa Hukuku, İstanbul, 1975, s. 91-93.

⁵⁴ Gören, Zafer, Anayasa Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 168.

tutmuştur. Bununla beraber yasama meclisi dışındaki kişiler için uyulması zorunlu kurallar içermeyen içtüzüklerden genel mahkemelerin görev alanına girecek bir uyumsuzluk doğmayacağından ve somut norm denetimine ilişkin 152. maddede de İçtüzüklerden söz edilmediğinden içtüzüklere karşı somut norm denetimi yoluna gidilemez.⁵⁵ Yine, Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik içtihadına göre, Mahkeme'nin İçtüzük niteliğinde gördüğü diğer Meclis kararları da, Anayasa Mahkemesi'nin denetim yetkisi kapsamına girerler. Meclis, yürürlükteki içtüzüğe aykırı bir kararı, içtüzük değişikliği olarak nitelendirmemiş olsa ve bu kararın alınmasında içtüzük değişikliklerine ilişkin yönteme uyulmamış olsa da, Anayasa Mahkemesi denetimini uygulayabilmektedir.⁵⁶

İkinci grup parlamento kararları ise, denetlenip denetlenemeyeceği belirtilmeyen ve diğer meclis kararları olarak ta isimlendirilen bu kararların dışında kalan parlamento kararlarıdır.⁵⁷

Anayasa Mahkemesi, içeriği yönünden kanun veya içtüzük düzenlemesi niteliği taşıyan bir TBMM kararını denetim yetkisi içinde görmekle birlikte, bunun karşıtı olan durumu, yani TBMM'nin normal olarak bir parlamento kararı biçiminde yapması gereken bir işlemi kanun biçiminde yapmış olmasını yukarıda da belirtildiği gibi Anayasaya aykırı bulmamaktadır. Mahkeme, TBMM kararı ile yenilenmesi gereken seçimlerin, 3403 sayılı Kanun'un 6. maddesi uyarınca kanunla yenilenmesini Anayasa'ya aykırı bulmadığı kararında, yasama yetkisinin genelliği ilkesine dayanmıştır.⁵⁸

Parlamento kararlarının büyük bölümünün, nitelikleri itibariyle, kişi haklarını etkilemeyeceği açıktır. İlk bakışta, kişi haklarını etkileyebilecek nitelikte görünen olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilanı durumlarına ise, iki hukuki işlemin birbirine eklendiği görülmektedir. Bunlardan birincisi organik bakımdan idari bir işlem olan Bakanlar Kurulu kararı, diğeri de bu kararın onanmasına dair Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıdır. Anayasa Mahkemesi bu konuda açılan bir davada istemi, Bakanlar Kurulu kararlarının onanmasına ilişkin Türkiye Büyük Millet Meclisi kararlarının, Anayasa Mahkemesi'nin denetimi kapsamına girmediği gerekçesiyle yani kendi görev alanı içinde görmeyerek reddetmiştir.⁵⁹

⁵⁵ Ergun Özbudun, (2004), s. 224.

⁵⁶ Bununla ilgili kararlar için, Bkz., E. 1967/76, K. 1968/9, k.t. 27.02.1968, AMKD, Sayı, 6. s. 126.; E. 1970/57, K. 1971/33, k.t. 23.03.1971, AMKD, Sayı, 9. s. 389-402.;E. 1973/43, K. 1973/39, k.t. 25.12.1973, AMKD, Sayı, 11. s. 373-399.; Gören, s. 170.

⁵⁷ Erdoğan , (1972), s. 11; Bülent Tanör / Necmi Yüzbaşıoğlu, a.g.e., s. 298.; Ergun Özbudun, (2004), s. 217.

⁵⁸ E. 1987/23, K. 1987/27, k.t. 09.10.1987, AMKD, Sayı, 23, s. 387.

⁵⁹ E. 1970/44, K. 1970/42, k.t. 17.11.1970, AMKD, Sayı, 8. s. 443-451.

Özbudun'un da ifade ettiği gibi Anayasa Mahkemesi'nin bu yöndeki kararı isabetlidir. Olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilanı, ya da bunların onanması işlemleri, doğrudan doğruya vatandaşlar için uyulması zorunlu hukuk normları yaratan işlemler değildir. Bu işlemlerde ancak, Anayasa'nın ilgili maddelerinde değinilen ve anılan durumlarda özgürlüklerin nasıl sınırlanacağını veya durdurulacağını, ya da vatandaşlara ne gibi yükümlülükler yüklenebileceğini gösteren kanunlar, ülkenin tümü veya bir bölümü için belli bir süreyle uygulamaya konur. Başka bir ifadeyle, olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilanına ilişkin işlemler, maddi bakımdan birer şart-işlemdir. Özgürlükleri sınırlandıran, olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilanı yahut bunların onanması işlemleri değil, belirtilen durumları düzenleyen kanunlardır. Söz konusu kanunları ise, bütün diğer kanunlar gibi, şekil ve esas yönünden Anayasa Mahkemesi'nin denetimine tabidir. Dolayısıyla, kanun niteliğinde bir işlemin karar yoluyla yapıldığından ve böylece kişi hak ve özgürlüklerinin Meclis kararı yoluyla sınırlandırıldığından söz edilmesi yersizdir.⁶⁰

Yukarıda da vurgulandığı gibi her türlü meclis kararı anayasal denetim içine giremez. Meclis kararları içerik olarak farklı alanlarla ilgili olabilir. Anayasa Mahkemesi Meclis'in iç örgütlenişi ve çalışması ile ilgili olmayan diğer meclis kararlarına ilişkin anayasaya aykırılık itirazlarını reddetmektedir. Ancak, Anayasa Mahkemesi bazı kararlarında ise tam tersi yönde hareket ederek bu tür itirazları kabul etmektedir.

Özbudun'un da belirttiği gibi, parlamento kararlarının yukarıda belirtilen istisnaları hariç yargı denetimi dışında bırakılmış olması, hukuk devleti açısından önemli bir sakınca oluşturmamaktadır.⁶¹ Her şeyden önce, parlamento kararlarının, vatandaşlar için uyulması zorunlu genel hukuk kuralları koyamayacağı unutulmamalıdır. Meclisler, bu nitelikte bir işlemi, belki de yargısal denetimden kaçırarak amacıyla kanun değil, karar adı altında yapsalar bile, istedikleri sonucu sağlayamayacaklardır. Çünkü Anayasa Mahkemesi, bir metnin Meclisçe şu veya bu nitelikte sayılmış olmasıyla kendisini bağlı görmediğine göre, böyle bir işlemi kanun niteliğinde sayarak denetleyebilmektedir.⁶²

Yukarıda belirtildiği gibi içtüzük, yasama dokunulmazlığının kaldırılması ve milletvekilliğinin düşmesi kararları dışındaki parlamento kararları Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenemez. Ayrıca, parlamento kararlarının idari

⁶⁰ Ergun Özbudun, (2004), s. 220; Teziç ise karşı görüştedir. Teziç'e göre, olağanüstü hal ve sıkıyönetim kararlarının, Meclis tarafından onaylanması işlemleri maddi açıdan parlamento kararlarının genel özelliklerini taşımasından ve kişi haklarını ilgilendirmesinden dolayı kanun biçiminde yapılmalı ve Anayasa Mahkemesi'nin denetimine tabi tutulmalıdır. Bkz. Erdoğan Teziç, (2005), s. 62.

⁶¹ Ergun Özbudun, (2004), s. 217. Teziç ise parlamento kararlarının Anayasa Mahkemesi'nin denetimi dışında bırakılmasını hukuk devleti kavramı ile bağdaşmayan sakıncalı bir durum olarak görmektedir. Bkz. Erdoğan Teziç, (1972), s. 14-15.

⁶² Ergun Özbudun, (2004), s. 217.

yargı organları olan Danıştay ve idare mahkemeleri tarafından denetlenmesi de mümkün değildir. Ancak, Anayasa Mahkemesi bu denetim yasağını, parlamento kararlarını içtüzük düzenlemesi niteliğinde görerek aşmaktadır. Uygulamada Anayasa Mahkemesi sadece içtüzük veya içtüzük değişikliği ismini taşıyan işlemleri değil, kendisinin içtüzük düzenlemesi niteliğinde gördüğü diğer parlamento kararlarını da denetlemektedir. Bu durumu, Mahkeme'nin değişik dönemlerde vermiş olduğu kararlarında görebilmekteyiz. İlk olarak Anayasa Mahkemesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, Başkanlık Divanı'nın kuruluşuna ilişkin 02.11.1966 tarihli kararını içtüzük hükmü niteliğinde görerek denetlemiştir. Mahkeme gerekçesinde,

“Başkanlık Divanının kuruluşu ve işleyişi, Divan'ın meclisin çalışmalarını yönetmesi dolayısıyla, meclis faaliyetlerinin en başında gelir. Böyle olduğu için de Başkanlık Divanına ilişkin sorunların çözümleme yeri içtüzük ve Divanın bağlı olacağı düzenin tespiti de içtüzük konusudur... Kararın dayanaklık ettiği uygulama ile içtüzüğün Başkanlık divanına ilişkin hükümlerini değiştirdiğinden şüphe yoktur ve bu durum dahi ona içtüzük hükmü niteliğini kazandırmaya yeterlidir. Kaldı ki aksine bir görüşün, çeşitli içtüzük konularının tek tek kararlarla hükme bağlanması ve böylece Anayasa denetiminden kaçınılması yolunda bir eğilimi teşvik etmesi her zaman için ihtimal içindedir”

tespitinde bulunmuştur.⁶³ Gözler'in de ifade ettiği gibi Anayasa Mahkemesi'nin bu içtihadı Türk doktrininde genellikle yerinde görülen ve devamlı tekrarlanan bir niteliktedir.⁶⁴ Mahkeme aynı yöndeki içtihadını 1982 Anayasası döneminde de devam ettirmiştir.

Anayasa Mahkemesi, dönemin Bakanlar Kurulu'na Güven Oylaması Hakkındaki 12 Mart 1996 tarih ve 398 sayılı TBMM Kararı, Olağanüstü Halin 10 İlde Uzatılmasına Dair 14 Mart 1996 tarih ve 399 sayılı TBMM Kararı ve Türkiye'nin Güneydoğusunda Konuşlandırılan Çokuluslu Gücün Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin 28 Mart 1996 tarih ve 409 sayılı TBMM Kararının iptali istemiyle açılan davalarda, alınan kararları “eylemli bir içtüzük düzenlemesi niteliğinde” görerek iptal etmiştir.⁶⁵ Ancak, Anayasa Mahkemesi 1977, 1986

⁶³ E.1967/6, K.1968/9, k.t. 27. 2.1968 AMKD, S. 6, s.123-138.

⁶⁴ Ergun Özbudun, (2004), s. 224-225; Erdoğan Teziç, (1980), s. 30-31.; İlgili kararlar için bkz. E.1970/25, 26, K.1970/32, k.t. 18. 06. 1970 AMKD S. 8, s. 356.; E.1970/57, K.1971/3, k.t. 23.03.1971AMKD, S. 9, s. 396; 25 Aralık 1973 Tarih ve E.1973/43, K.1973/39, k.t. 25.12.1973,AMKD, S. 11, s. 380; 14 Mayıs 1996 Tarih ve E.1996/19 ve K.1996/13, k.t. 14.05.1996, AMKD, S. 32, C. 2, s. 686-695; 14 Mayıs 1996 Tarih ve E.1996/20 ve K.1996/14, k.t. 14.05.1996, AMKD, S. 32, C. 2, s. 704-712; E.1996/21 ve K.1996/15, k.t. 14.05.1996, AMKD, S. 32, C. 2, s. 715-724; E.1999/14, K.1999/6, k.t. 26.03.1996, AMKD, S. 35, C. 2, s. 397-407, 406.

⁶⁵ Kararlar için Bkz. E.1996/19, K.1996/13, k.t. 14.5.1996, AMKD, S. 32, C. 2, s. 686-695; E.1996/20, K.1996/14, 14.5.1996, AMKD, S. 32, C. 2, s. 704-712; E.1996/21, K.1996/15, k.t. 14.5.1996, AMKD, S. 32, C. 2, s. 715-724.

ve 2001 yılında vermiş olduğu üç kararında ise yukarıdaki kararların aksine Meclis'in işine karışmadığını belirtmiştir.⁶⁶ Mahkeme, 1977/61 sayılı kararında Milli Selamet Partisi'nin, seçimlerin yenilenmesi kararının iptali istemini, "Parlamentonun denetim dışı kalan işlerinde yapılmış tüzük ihlalleri dahi denetimin dışındadır" gerekçesiyle reddetmiştir. Aynı şekilde TBMM'nin 80 üyesinin Sayıştay üyelikleri seçimine yönelik alınan karara yönelik iptal istemini ise "Parlamentonun seçim işleri Anayasa Mahkemesi'nin denetiminde değildir." gerekçesiyle reddetmiştir. 2001 tarihinde Türk askerinin Afganistan'a gönderilmesi ile ilgili TBMM kararının eylemli içtüzük değişikliği dolayısıyla iptali istemini de benzer gerekçe ile reddetmiştir.

Ancak, Anayasa Mahkemesi bu konu ile ilgili 1 Mayıs 2007 tarihinde çok tartışılan bir karar vermiştir. Mahkeme, Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP), 11. Cumhurbaşkanı'nın seçimine ilişkin 27 Nisan 2007 günlü ilk oylamasının Anayasa'nın 96. ve 102. maddelerine aykırılığı iddiasıyla iptali ve iptal kararı yürürlüğe girinceye kadar bu uygulama ile oluşan içtüzük hükmünün yürürlüğünün durdurulmasına karar verilmesi istemini yerinde görmüş ve oy çokluğuyla iptal etmiştir. Yüksek Mahkeme, yetki için ise TBMM İçtüzüğü'nün 121. maddesine işaret ederek söz konusu maddenin Anayasa'nın 102. maddesine gönderme yaptığı için cumhurbaşkanı seçiminin eylemli (fili) bir içtüzük ihdası niteliğinde olduğunu, bu nedenle CHP'nin başvurusunun Mahkeme'nin yetkisine girdiği tespitinde bulunmuştur. Mahkeme'nin gerekçeli kararında⁶⁷ ise, Anayasa'nın 85. maddesinde sözü edilen yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine ilişkin TBMM kararları ile Anayasa'nın 148. maddesinde belirtilen TBMM İçtüzüğü'nün, hukuki nitelikleri bakımından birer parlamento kararı olduklarında duraksama bulunmadığı ifade edildikten sonra yukarıda daha önce değinilen benzer gerekçeler tekrarlanmıştır.

⁶³ E.1967/6, K.1968/9, k.t. 27. 2.1968 AMKD, S. 6, s.123-138.

⁶⁴ Ergun Özbudun, (2004), s. 224-225; Erdoğan Teziç, (1980), s. 30-31.; İlgili kararlar için bkz. E.1970/25, 26, K.1970/32, k.t. 18. 06. 1970 AMKD S. 8, s. 356.; E.1970/57, K.1971/3, k.t. 23.03.1971AMKD, S. 9, s. 396; 25 Aralık 1973 Tarih ve E.1973/43, K.1973/39, k.t. 25.12.1973,AMKD, S. 11, s. 380; 14 Mayıs 1996 Tarih ve E.1996/19 ve K.1996/13, k.t. 14.05.1996, AMKD, S. 32, C. 2, s. 686-695; 14 Mayıs 1996 Tarih ve E.1996/20 ve K.1996/14, k.t. 14.05.1996, AMKD, S. 32, C. 2, s. 704-712; E.1996/21 ve K.1996/15, k.t. 14.05.1996, AMKD, S. 32, C. 2, s. 715-724; E.1999/14, K.1999/6, k.t. 26.03.1996, AMKD, S. 35, C. 2, s. 397-407, 406.

⁶⁵ Kararlar için Bkz. E.1996/19, K.1996/13, k.t. 14.5.1996, AMKD, S. 32, C. 2, s. 686-695; E.1996/20, K.1996/14, 14.5.1996, AMKD, S. 32, C. 2, s. 704-712; E.1996/21, K.1996/15, k.t. 14.5.1996, AMKD, S. 32, C. 2, s. 715-724.

⁶⁶ E. 1977/61, K. 1977/47, kt. 21.4.1977, RG tarih sayı, :21.5.1977/15943; E. 2001/424, K.2001/354, k.t. 22.11.2001, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K2001/K2001-354.htm>; E. 1986/2, K.1986/1, k.t. 20.1. 1986,

<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1986/K1986-01.htm>.

⁶⁷ E.2007/45, K.2007/54, k.t. 1.5.2007. Resmi Gazete, Sayı, 26566, 27 Haziran 2007, <http://rega.basbakanlik.gov.tr>.

Mahkeme, gerekçesinde;

“Anayasa’da sayılarak gösterilen bu kararlar dışında kalan parlamento kararları kural olarak Anayasa’ya uygunluk denetimine bağlı tutulamamakta ise de Anayasa Mahkemesi’nin bir çok kararında belirtildiği gibi, iptali istenilen bir yasama tasarrufunun Anayasal denetime bağlı tutulabilecek nitelikte olup olmadığı saptanırken sadece, onun bu tasarrufta bulunan organ tarafından nasıl nitelendirildiğine ve hangi ismin verildiğine veya bu işlemin nasıl bir yöntem izlenerek yapıldığına bakılması yeterli olmayıp, yapılış yöntemi ve adı ne olursa olsun hukuksal niteliği, etkisi ve doğurduğu sonuçlar da gözetilmelidir. Yapılacak değerlendirme sonucunda, iptali istenilen tasarrufun, Anayasa’nın 148. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesi’nin denetim alanına giren kanun, KHK veya TBMM İçtüzüğü ile aynı değer ve etkide bir işlem olduğu kanısına varılırsa bu işlem Anayasa Mahkemesi’nce denetlenebilir. Aksi halde, hukuksal nitelikleri, etkileri ve meydana getirdikleri sonuçlar bakımından, Anayasa’ya uygunluk denetimine tabi tutulan kanun, KHK ve TBMM İçtüzüğü ile eşdeğerde bulunan ve bu nedenle de belirtilen işlemlere özgü yöntem ve isimlerle tesis edilip, hukuki varlık kazanması gereken bazı yasama tasarrufları, farklı yöntem ve isimlerle hukuk sistemine dahil edilerek Anayasa’ya uygunluk denetiminin kapsamı dışına çıkarılabilir. Bu durumda adı yeni bir içtüzük düzenlemesi veya değişikliği olmadığı ve içtüzük yapılması ve değiştirilmesindeki yöntem uygulanmadığı halde değer ve etkisi bakımından birer içtüzük kuralı niteliğinde olan TBMM kararları anayasal denetime bağlı tutulabilir. Değer ve etkileri bakımından aralarında fark bulunmayan yasama tasarruflarının aynı yargısal denetime bağlı tutulmaları hukuk devleti olmanın da gereğidir.”

tespitinde bulunuyor.⁶⁸

Mahkeme’nin, yargı denetimine tabi olan bütün yasama tasarruflarının hukuki değer ve etkileri bakımından aynı olan işlemler olduğuna ilişkin tespiti isabetli değildir. Çünkü Anayasa Mahkemesi bu gerekçeyle Meclis’in pek çok kararını yetkisinde olmadığı halde kendi denetim alanı içine almaktadır.

Mahkeme, TBMM’nin 27 Nisan 2007 günlü, 96. Birleşiminde Başkan’ın, 184 milletvekilinin Genel Kurul’da hazır bulunmasının gündemin cumhurbaşkanı seçimi ile ilgili kısmına geçilebilmesi için yeterli bulunduğu yolundaki görüşünün kabulüne ilişkin TBMM Kararını, İçtüzüğün 121. maddesinin eylemli biçimde değiştirilmesi niteliğinde görerek bu kararın Anayasa’ya uygunluğunun denetlenmesini, kendi görev ve yetki alanı içinde görmektedir.⁶⁹ Ancak

⁶⁸ E.2007/45, K.2007/54, k.t. 1.5.2007. Resmi Gazete, Sayı, 26566, 27 Haziran 2007, <http://rega.basbakanlik.gov.tr>.

⁶⁹ Mahkeme üyelerinden dördü bu karara muhalif kalmışlardır. Bkz. E.2007/45, K.2007/54, k.t. 1.5.2007. Resmi Gazete, S. 26566, 27 Haziran 2007, <http://rega.basbakanlik.gov.tr>.

Mahkeme'nin bu tespiti de yerinde değildir. Zira, muhalif dört üyenin de belirttiği gibi⁷⁰, Anayasa Mahkemesi'nin cumhurbaşkanı seçimine ilişkin bu kararı denetlememesi gerekir. Zira Mahkeme'nin ne tür yasama tasarruflarını denetleyebileceği yukarıdaki gerekçenin aksine ucu açık şekilde değil, sınırlı sayım yoluyla Anayasamızda belirtilmiştir. Mahkeme içtüzük değişikliklerini Anayasa'ya uygunluk bakımından denetleyebilir; ancak cumhurbaşkanı seçiminde eylemli ya da eylemsiz bir içtüzük değişikliği söz konusu değildir. Esasen İçtüzüğün 121. maddesi bu konuda Anayasa'nın 102. maddesine atıf yapmanın dışında başkaca bir prosedür öngörmemektedir. Yani, Meclis İçtüzüğü bu konuda ayrı bir kural koymamış, doğrudan doğruya Anayasa'nın 102. maddesine atıf yapmakla yetinmiştir. Dolayısıyla, ortada bir içtüzük kuralı yoktur ki Meclis onu eylemli olarak değiştirmiş olsun. Burada Cumhurbaşkanı seçimi Anayasa'nın 102. maddesine göre yapılmıştır. Bu değişiklik de zaten Anayasa Mahkemesi'nin esas bakımından denetim alanına girmemektedir. Diğer bir ihtimal de bu kararın Anayasa'ya ve İçtüzüğe aykırılığıdır. Bu aykırılık bir İçtüzük değişikliği olarak kabul edilip, Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenemez. Anayasa'nın bu nitelikteki kararları yasama organının kendi içerisinde denetlemesi gerekir.

Başkanvekili Haşim Kılıç'ın da karşı oy gerekçesinde⁷¹ belirttiği gibi, mevcut kuralın aksine bir uygulama yapılmış olması ancak içtüzüğe aykırı bir tasarruf olarak nitelendirilebilir, içtüzüğe aykırı bir uygulamanın denetim yeri ise ne Anayasa Mahkemesi ne de başka bir yargı kuruluşudur. Yani, bir TBMM kararının İçtüzüğün bir maddesine aykırı olarak alınmış olması, İçtüzüğün o maddesinin değiştirildiği veya yeni bir İçtüzük düzenlemesi yapıldığı anlamına gelmez. Böyle bir durumda olsa olsa İçtüzüğe bir aykırılık söz konusu olacaktır. Anayasa'nın 85. maddesinde sözü edilen yasama dokunulmazlığının kaldırılması veya milletvekilliğinin düşmesi ile TBMM İçtüzüğü'nün hukuki yapıları birer parlamento kararı olduğundan bunlar Anayasa Mahkemesi'nin denetim alanındadır, bunun dışında, ihdasi nitelikte olmamak kaydıyla alınmış parlamento kararlarının yargısal denetiminden söz edilemez. Aksi takdirde kaynağı Anayasa'da olmayan bir yetkinin kullanılması söz konusu olacaktır. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, Meclis İçtüzüğü'ne uygun ya da aykırı tasarrufların denetim mercii değildir. Söz konusu karar İçtüzüğe uygun da olsa aykırı da olsa, bunun Anayasa Mahkemesi'nin görev alanına girmediği açıktır. Belirtilen nedenlerle görevsizlik kararı verilmesi gerekirken Mahkeme'nin görev alanına giren bir yasama tasarrufu

⁷⁰ E.2007/45, K.2007/54, k.t. 1.5.2007. Resmi Gazete, Sayı, 26566, 27 Haziran 2007, <http://rega.basbakanlik.gov.tr>.

⁷¹ E.2007/45, K.2007/54, k.t. 1.5.2007. Resmi Gazete, Sayı, 26566, 27 Haziran 2007, <http://rega.basbakanlik.gov.tr>.

olarak değerlendirilmesinde isabet yoktur. Kaldı ki Anayasa'nın 95. maddesinin birinci fıkrasına göre TBMM, çalışmalarını kendi yaptığı iç tüzük hükümlerine göre yürütür ve TBMM İçtüzüğü'nün 181. maddesinde de içtüzük değişikliği yapılmasında izlenecek özel yöntem gösterilmektedir. Bu yöntem dışında ancak içtüzükte veya Anayasa'da hüküm bulunmaması nedeniyle ve hemen çözüm bekleyen bir sorunun halli amacıyla alınan ve yeni bir hüküm getiren Meclis kararlarının, içeriği itibarıyla ihdası bir içtüzük değişikliği olarak kabulü mümkünse de içtüzükte veya Anayasa'da hüküm bulunması ve Meclis kararı ile bu hükme uyulmamış olması hali içtüzük değişikliği değil, içtüzüğe ya da Anayasa'ya aykırı Meclis kararı olur ve iç tüzük değişikliği anlamına gelmeyeceği, aksi düşünce, Anayasa'ya aykırı olarak düzenlenen yasaların eylemli Anayasa değişikliği olarak nitelendirilmesine de olanak sağlar.

Mahkeme Başkanı Tuğcu'nun da karşı oy gerekçesinde ifade ettiği gibi, içtüzüğe veya Anayasa'ya aykırı Meclis kararlarının denetimsiz kalması kuşkusuz istenemez. Ancak Anayasa, içtüzüğe aykırı durumun denetimini öngörmemiştir ve Anayasa Mahkemesi'ni de görevlendirmemiştir. Böylece Anayasa, yasamanın parlamenter rejimin kendi iç işleyişi içinde kendini denetlemesini, kuvvetler ayrımına daha uygun görmüştür. Dolayısıyla bu tür kararların bir takım isimler vasıflar yakıştırmak suretiyle denetime tabi tutulması düşünülemez.⁷²

En son Anayasa Mahkemesi 05.07.2007 tarihinde verdiği ve henüz gerekçesini açıklamadığı kararında, CHP'nin cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ve genel seçimlerin 4 yılda bir yapılması'nı da içeren Anayasa değişikliği paketinin (5678 sayılı Anayasa değişikliğine ilişkin kanun) ilk maddesinin 367 yerine 366 oyla kabul edilmesinin bir içtüzük ihlali olduğu gerekçesiyle yaptığı başvuruyu kendi yetki alanında görmeyerek yetkisizlik kararı vermiştir.⁷³

Anayasa Mahkemesi, değişiklik paketinin 1. maddesinin Anayasa'da aranan 3'te 2 çoğunluk olan 367 yerine 366 oyla geçtiği ve bunun Anayasa'ya şeklen aykırılık taşıdığı yönündeki başvuruyu ise 5'e karşı 6 oyla reddetmiştir. 6 üye, paketin bütününe ilişkin yapılan oylamada 367 oyu yeterli bulurken 1. maddenin 366 ile geçmesinin bütünü sakatlamayacağı kanaatine varmıştır. Ayrıca, bu konuda dayanak olarak gösterilmeye çalışılan Anayasa Mahkemesi'nin 1970 yılında vermiş olduğu karara⁷⁴ göre 1961 Anayasası Anayasa değişikliklerini üçte iki çoğunlukla kabul ediliyordu. Ama şu anki Anayasamız beşte üç

⁷² E.2007/45, K.2007/54, k.t. 1.5.2007. Resmi Gazete, S. 26566, 27 Haziran 2007, <http://rega.basbakanlik.gov.tr>.

⁷³ Zaten CHP'nin ilk başvurusu, paket Resmi Gazete'de yayımlanmadan önce yapılmıştı.

⁷⁴ Anayasa Mahkemesi'nin, 1970'te İşçi Partisi'nin açtığı bir davada, Celal Bayar ve arkadaşları için af öngören düzenleme ile ilgili kararı için Bkz. E.1970/1, K.1970/31, k.t. 16.6.1970., Resmi Gazete: tarih/sayı: 7.6.1971/13858, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1970/K1970-31.HTM>.

çoğunlukla üçte iki çoğunluk arasındaki ölçü içerisinde herhangi bir oy sayısını yeterli kabul etmektedir. Ayrıca, Meclis içtüzüğü'nün 94. maddesine göre "Anayasa'da değişiklik tekliflerinin birinci ve ikinci görüşmelerinde, maddelerin kabulü ile ikinci görüşmenin sonunda tümünün kabulü üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyu ile mümkündür". Burada bir eylemli içtüzük değişikliği değil de içtüzüğün 94. maddesine uygun bir Anayasa değişikliği söz konusudur. Ne yukarıda sözü edilen bir hüküm yokluğu sebebiyle yeni bir içtüzük uygulaması neticesini doğuran bir uygulama ne de içtüzüğün mevcut bir kuralı ile çelişen bir uygulama söz konusudur. Dolayısıyla Anayasa'ya uygunluğu kesinleşen bir içtüzük hükmüne uygun bir Anayasa değişikliği oylaması söz konusudur. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta Mahkeme'nin bu kararı alırken 5'e karşı 6 oyla kritik bir oranla bu kararı almış olmasıdır. Bu karar yerinde bir karar olmakla birlikte yukarıda belirttiğimiz kararlar değerlendirildiğinde Mahkeme'nin bir çelişkisi olarak nitelendirilebilir. Zira, Mahkeme'nin iki ay arayla benzer konuda farklı iki irade açıklaması ortaya çıkmıştır.

Mahkeme'nin, yukarıda ifade ettiğimiz değişik kararlarında eylemli içtüzük değişikliğini nasıl yorumladığı ve buna ne gibi ölçütler getirdiğine ana hatlarıyla değinmiştik. Bu konuda gerekçeli karar yayınlanmadığı için Mahkeme'nin görüşünü somut olarak neye dayandığını bilememekteyiz.

4. Sonuç

Parlamento kararları Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bir işlemidir. Bu işlemler yukarıda da belirttiğimiz üç istisnası (Meclis İçtüzüğü, dokunulmazlığın kaldırılması kararı ve milletvekilliğinin düşmesi kararı) dışında ne Anayasa Mahkemesi ne de başka bir yargı organı tarafından denetim konusu yapılamazlar. Parlamento kararları içerik olarak sınırlıdır. Her şey parlamento kararı konusu yapılamaz. Vatandaşlar için uyulması zorunlu, bağlayıcı, genel hukuk kuralları parlamento kararı ile konulamaz. Parlamento kararlarının yargı denetimi dışında tutulmuş olması olumlu olmakla birlikte, Anayasa Mahkemesi bu denetim yasağını, parlamento kararlarını yorumla içtüzük düzenlemesi niteliğinde görerek aşmaktadır. Uygulamada Anayasa Mahkemesi sadece içtüzük veya içtüzük değişikliği ismini taşıyan işlemleri değil, kendisinin içtüzük düzenlemesi niteliğinde gördüğü diğer parlamento kararlarını da denetlemektedir.⁷⁵ Mahkeme'nin parlamento kararlarını içtüzük düzenlemesi niteliğinde sayıp, bunları denetleme yetkisini kendisinde görmesi yanlıştır. Kaldı ki, bir parlamento kararının Meclis

⁷⁵ Ergun Özbudun, (1979), s. 24.

İçtüzüğü'ne aykırı olarak alınmış olması, Anayasa Mahkemesi'ne onu iptal etme yetkisini vermez. Zira, Anayasa Mahkemesi üç istisna dışında (içtüzük, dokunulmazlığın kaldırılması kararı ve üyeliğin düşmesi kararı) TBMM kararlarını denetleme yetkisi yoktur. Mahkeme'nin böyle bir yetkiyi kendisinde görmesi Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisi kullanmak suretiyle (AY. m.6/3) siyasal alana müdahale etmesi sonucunu doğurur. Bu tür kararların denetlenmemesi hukuk devleti açısından bir sakınca oluşturmamaktadır. Aksine, denetlenmeleri siyasal içerik oluşturması ve yargının yürütme ve yasamaya ait yetkileri üstlenmeye çalışması nedeniyle demokrasi düşüncesini zedeleyebilecektir.⁷⁶

Kaynakça

- AMKD, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, Muhtelif Sayılar.
- ANA BRITANNIC, Ana Yayıncılık, İstanbul 2000, Sayı 17, s. 443
- ATAR, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Mimoza Yayınları, 4. Baskı, Konya, 2007.
- BAKIRCI, Fahri, TBMM'nin Çalışma Yöntemi, İmge yayınevi, Ankara, 2000.
- DURGUN, Şenol, Batı Demokrasilerinde ve Türkiye'de Parlamenter Yapılar ve Parlamenterlerin Temsil Gücü, Alter Yayıncılık, 2.Baskı, Ankara, 2005.
- GÖREN, Zafer, Anayasa Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.
- GÖZLER, Kemal, Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi, Bursa, 2000.
- İBA, Şeref /ARAÇ, İbrahim, "Türkiye'de Yasa Önerisi Hazırlama ve Norm Koyma Tekniği ve Yasamacı Mesleğinin Nitelikleri Üzerine", A.Ü.S.B.F. Dergisi, 2003, 58/3, 35-60.
- İBA, Şeref /BOZKURT, Rauf, 100 Soruda Parlamento, Türk Parlamento Hukukuna Giriş, Nobel Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2004.
- ÖZBUDUN, Ergun, "Parlamento Kararları ve Yasama Meclislerinin İçtüzükleri", AÜHFD, C. 36, 1979, s. 3-27.
- ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2004.
- TANİLLİ, Server, Devlet ve Demokrasi, Anayasa Hukukuna Giriş, 8. Bası, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1996.
- TANÖR, Bülent /YÜZBAŞIOĞLU, Bülent, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, Yapı Kredi Yayını, İstanbul, 2002.
- TEZİÇ, Anayasa Hukuku, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2005.
- TEZİÇ, Erdoğan, 1961 Anayasasına Göre kanun Kavramı, İstanbul, 1972.
- TEZİÇ, Erdoğan, Türk Parlamento Hukukunun Kaynakları ve İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları, İstanbul, 1980.

⁷⁶ Kemal Gözler, a.g.e., s. 394-397.

TEZİÇ, “Parlamento Kararı ve Kanun, Anayasa Yargısı Dergisi”, C. 5, 1988, s. 121-130.

TUNAYA, Tarık Zafer, Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku, İstanbul, 1975.

YAYLA, Yıldızhan, Anayasa Hukuku Ders Notları, MÜHF Yayını, İstanbul, 1985.